

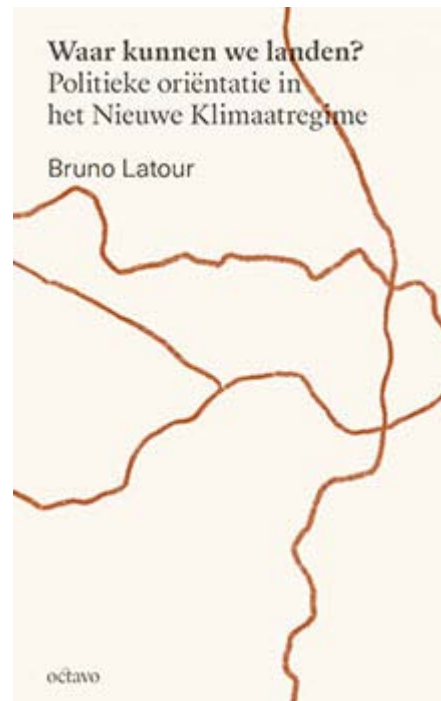
Het klimaatvraagstuk is een aarde-omvattende sociale kwestie

Bespreking van een nieuw boek van de Franse socioloog Bruno Latour, door Raf Janssen

Bruno Latour is een Franse filosoof en socioloog. In 2017 schreef hij een boek over het klimaatvraagstuk met als titel 'Où atterrir? Comment s'orienter en politique'. In 2018 verscheen een Engelse vertaling onder de titel 'Down to Earth. Politics in the New Climate Regime'. Intussen is het boek ook in het Nederlands vertaald. Daar is de Franse titel vertaald als 'Waar kunnen we landen? Politieke oriëntatie in het Nieuwe Klimaat-regime'.

Latour opent het boek met de constatering dat drie actuele maatschappelijke vraagstukken nauw met elkaar samenhangen: globalisering en de daarmee samenhangende deregulering, vergroting van de ongelijkheid en het (ontkennen van) het klimaatvraagstuk. De samenhang van deze drie vraagstukken komt tot uiting in de opvatting van de heersende klasse dat er niet genoeg plek meer is voor iedereen. Er is geen gezamenlijk vooruitgangdoel meer; er is geen gemeenschappelijke wereld meer. De grond onder onze voeten valt weg: er is geen afdoend antwoord op het klimaatvraagstuk. Voor de huidige globalisering is meer dan één aarde nodig, maar we hebben er maar één. Bij de huidige globalisering (en de daarbij horende economie) is op die ene aarde te weinig plek voor iedereen.

Latour stelt dan de vraag: blijven we de problemen ontkennen of zoeken we nieuwe grond onder onze voeten waar we met z'n allen weer kunnen leven? Waar (en hoe) zetten we weer voet aan de grond? In het zoeken naar een antwoord op die vraag zal iedereen zijn leven compleet moeten veranderen. Het zijn namelijk niet alleen nieuwkomers, zoals migranten, die hun eigen land kwijt zijn. Dat geldt, volgens Latour, ook voor de oorspronkelijke bewoners. Ook die zijn hun vertrouwde eigen land kwijt. Ook

voor hen geldt de vraag: hoe krijgen we samen nieuwe grond onder onze voeten? De elite ontkent het klimaatvraagstuk en is verder van mening dat er op onze aarde niet langer plek is voor iedereen: ze willen de aarde niet langer met de rest delen. Daarom wil de elite zo snel mogelijk af van alle lasten van solidariteit. Daarom streven ze naar deregulering met als gevolg een toename van ongelijkheden. Meer groei en meer globalisering! Dat is de richting van de vooruitgang voor heel de mensheid. Dat is het gangbare verhaal. Maar dat geldt niet meer. Latour zet uiteen dat we een nieuwe richting moeten inslaan en een zoektocht moeten organiseren naar een plek waar we opnieuw kunnen landen, opnieuw voet aan de grond kunnen zetten. In die zoektocht moeten we ontdekken, ervaren wie onze bondgenoten zijn en wie onze vijanden, met wie we een bondgenootschap kunnen sluiten en wie we moeten bevechten. Volgens Latour moeten we opschieten met het in gang zetten van deze zoektocht, voordat de slaapwandelaars in hun blinde weg voorwaarts alles vermorzelen wat ons lief is.

Eén ding weet Latour zeker: zolang we oude doelen en visies blijven nastreven, lukt de zoektocht naar nieuw land niet. We moeten in ons denken en doen voorbij de grammatica van de moderniteit. De nieuw te ontwikkelen grammatica heeft de aarde als grondslag. We moeten de sociale kwestie opnieuw stellen, maar dan met verwerking van het ecologisch vraagstuk. De 19e eeuw was de eeuw van de sociale kwestie. De 21e eeuw is de eeuw van de nieuwe geo-sociale kwestie, de wereldwijde, aarde-omvattende nieuwe sociale kwestie. Deze nieuwe sociale kwestie kan alleen worden opgelost als we beseffen dat we de ene aarde die er is, met z'n allen moeten delen. Om de nieuwe grammatica te ontdekken moeten we alles wat in de oude grammatica staat wantrouwen. Latour verduidelijkt dat door uiteen te zetten dat we een ander begrip van natuur moeten ontwikkelen. In het gangbare denken en doen van de moderne tijd plaatsen de mensen zich buiten de natuur. Ze kunnen vanuit die positie de natuur ook niet beschermen.

Om voorbij dat denken en doen te komen moeten wij onderkennen dat wij als mensen zelf deel uitmaken van de natuur: wij zijn de natuur die zichzelf verdedigt. We moeten ons losmaken uit de heerschappij van de huidige economie die de natuur ziet en behandelt als een voorraadkamer waaruit goederen en grondstoffen geput kunnen worden en waarin afval gedumpt kan worden. Daarmee plaatsen we ons buiten de realiteit van de natuur die niet onuitputtelijk is en waarvan we overigens zelf deel uitmaken. Zo'n realistische kijk op de natuur, aldus Latour, stelt ons in staat om sociale en ecologische vraagstukken met elkaar te verbinden. Dat leidt niet alleen tot ander denken en doen wat betreft de relatie tussen mens en natuur, maar het leidt ook tot ander denken en doen wat betreft de relatie tussen mensen onderling. Er kunnen andere begrippen ontwikkeld worden over vrijheid, emancipatie en eigendom. In plaats van het streefdoel van onafhankelijkheid komt het besef van afhankelijkheid van de aarde en afhankelijkheid van elkaar centraal te staan. En in plaats van een eigendomsbegrip dat een scheiding maakt tussen mijn en dijn, ontstaat er ruimte om toe te groeien naar een praktijk van sam-sam, in het besef dat de aarde die van ons allen is, grenzen stelt. Door onszelf de identiteit van aardbewoners te geven, gaan we ook op een andere wijze bepalen wat onze belangen zijn en beseffen we dat we de aarde delen met heel veel andere wezens.

Latour benadrukt dat het besef dat we aardbewoners zijn pas het begin is van de zoektocht naar een daarbij passende ordening van ons samenleven. Niemand weet nog hoe deze nieuwe samenlevingsorde eruit moet zien. Het is een opdracht aan ons allen om dat samen uit te zoeken. Waar kunnen we samen nieuwe en vaste grond onder onze voeten krijgen? Het zoeken naar een antwoord op die vraag zal met name moeilijk zijn voor de mensen die op dit moment geconfronteerd worden met onzekerheden, die geen vaste grond onder de voeten hebben en geen schuilplaats. De vraag is of zij zich politiek willen engageren in een zoektocht naar een nieuwe wereldorde, een nieuwe aarde. Voordat ze daartoe bereid en in staat zijn, moeten ze zich deelgenoot weten van de situatie waarin ze nu zitten. Met andere woorden: we moeten de stand van zaken opmaken wat betreft onze huidige situatie. Latour probeert dat door zichzelf vanuit zijn eigen geschiedenis te positioneren op de aardse plek waar hij graag wil landen: een 'her-aard' Europa, dat afstand neemt van het idee heel de wereld te beheren, maar dat in alle bescheidenheid en met al zijn verworven-

heden wel aan allen die een veilig heenkomen zoeken, een van de thuisplekken op de aarde biedt om voet aan de grond te zetten.

Panningen, 2 mei 2019

Raf Janssen